

מבט על, גיליון 952, 9 ביולי 2017

אתגר צפון קוריה - תובנות מהמזרח הרחוק למזרח התיכון

עמוס ידלין ואבנר גולוב

בישראל מתנהל מעקב אחר המשבר שנוצר בעקבות שיגור הטיל ארוך-הטווח על ידי צפון קוריה ונבחנות השלכותיו, בעיקר ביחס לתכנית הגרעין האיראנית. מתעורר חשש כי הבלגה אמריקאית והמשך ההתנהלות הפרובוקטיבית של צפון קוריה ישדרו לטהראן כי מדינה הנחושה לחצות את הסף הגרעיני תעשה זאת, גם נוכח התנגדות לכך מצד ארצות הברית. על כן, מבחינת ישראל, נדרש לחדש עם וושינגטון דיאלוג מעמיק ולגבש עמה מדיניות משותפת מול שאיפות הגרעין של איראן והסכנות הכרוכות בהסכם הגרעין.

בשבוע שעבר שיגרה לראשונה צפון קוריה טיל בין-יבשתי, שטס במשך כמעט 40 דקות ומסוגל להגיע למרחק של מעל 6,000 ק"מ. כך ביקשה צפון קוריה להמחיש כי ביכולתה לאיים על טריטוריה של ארצות הברית – לא רק על כוחות אמריקאים הנמצאים בצפון-מזרח אסיה. השיגור בוצע ביום העצמאות האמריקאי ומספר ימים לאחר הפגישה בין הנשיא האמריקני דונלד טראמפ לראש הממשלה הנבחר של דרום קוריה, מון ג'ה אין, המייצג תפיסה פייסנית מול הצפון.

לאחר השיגור קיים הצבא האמריקאי עם צבא דרום קוריה תרגיל המדמה תקיפה רחבת היקף, במטרה לחזק את ההרתעה מול צפון קוריה. במקביל, שגרירת ארצות הברית באו"ם, ניקי היילי, הבהירה כי האופציה הצבאית נמצאת "על השולחן" והזהירה את סין מפני השלכותיו של המשך הסיוע לפיונגיאנג. הנשיא טראמפ אף איים שצפון קוריה "תישא בהשלכות של התנהגותה" ואיים לנקוט נגדה "צעדים קשים", גם בלי התגייסות סינית. בנוסף, וושינגטון ניסתה לקדם החלטת גינוי לצפון קוריה במועצת הביטחון של האו"ם, שתכלול קריאה לתגובה, אך יוזמה זו נבלמה על ידי רוסיה.

בניגוד למדינות האחרות המעורבות במשבר, מבחינת ארצות הברית מדובר בהחמרה ניכרת, בעלת משמעות אסטרטגית, באיום הנשקף מצפון קוריה. קים ג'ונג און, המחזיק במלאי של 15-20 פצצות גרעיניות, הוכיח כי ביכולתו לתקוף מטרות רחוקות, ולפי ההערכות אף להגיע עד אלסקה. זאת, לאחר שהממשל האמריקאי הכריז על קץ מדיניות "הסבלנות האסטרטגית", שנקט ממשל הנשיא אובמה מול צפון קוריה, והנשיא טראמפ הצהיר בינואר האחרון בטון מאיים, כי לפיונגיאנג לא יהיו טילים שיוכלו להגיע לארצות הברית. אלא שצפון קוריה ממשיכה לפתח את יכולותיה להגיע לטווחים ארוכים יותר, שיאיימו על מרכזי האוכלוסין בארצות הברית, ובמקביל למזער את ראשי הקרב הגרעיניים כדי לזווד אותם על הטילים ארוכי-הטווח ולהתבסס כמעצמה גרעינית, המקיימת מאזן אימה מול ארצות הברית.

ממשל טראמפ, שהכריז על סוף מדיניות "הסבלנות האסטרטגית", שנקט ממשל אובמה, נמצא בצומת החלטה קריטית – מה היא האסטרטגיה שעליו לאמץ על מנת לעצור את תכנית הטילים הצפון קוריאנית, והאם כלל קיימת אסטרטגיה להשגת מטרה זו? האתגר שבפני הממשל האמריקאי בהקשר זה אינו מבוטל.

ראשית, צפון קוריאה, כאמור, כבר מצוידת בנשק גרעיני מבצעי והיא יכולה להשתמש בו נגד הכוחות האמריקאים המוצבים בחצי-האי הקוריאני וביפן. פריסתה של מערכת ההגנה האמריקאית נגד טילים (THAAD) תצמצם איום זה, אך אין בנמצא מערכת הגנה מטילים שהיא הרמטית לחלוטין, ובמקרה של איום גרעיני, הסיכון שבפגיעת טיל בודד הוא גבוה מאוד. עצם קיומו של נשק גרעיני בידי פיונגיאנג מצמצם לכן את מרחב התמרון האמריקאי ומעלה את הסיכונים הגלומים בהסלמה צבאית מולה.

שנית, בעלות בריתה של ארצות הברית במזרח אסיה, יפן ודרום קוריאה, חוששות מפני הסלמה מכיוון שהן תהיינה הראשונות להיפגע ממנה. לצבא צפון קוריאה עשרות אלפי משגרי ארטילריה המכוונים לסאול, בירת דרום קוריאה. לצפון גם אלפי טילים ורקטות, שיכולים לפגוע בכל מטרה בדרום קוריאה, וטילים לטווח בינוני המאיימים על יפן. מערך ההגנה האמריקאי אינו נותן מענה מספק לאיום זה, מכיוון שמיקומו מאפשר בעיקר הגנה על הבסיסים האמריקאים בשתי מדינות אלה.

שלישית, האפקטיביות המוערכת של לחץ מדיני וכלכלי על צפון קוריאה נמוכה, משום שבהקשר זה תהיה ארצות הברית תלויה במדיניותה של סין, שהיא המתחרה המרכזית שלה באזור ובזירה הבינלאומית בכלל. סין היא צינור החמצן של צפון קוריאה: היא מקור היבוא ויעד הייצוא העיקרי של צפון קוריאה. סין היא גם מקור האנרגיה המרכזי של צפון קוריאה והערוץ העיקרי שלה לפעילות פיננסית בינלאומית. אולם, סין איננה משתפת פעולה עם ארצות הברית בסוגיית צפון קוריאה.

יתר על כן, גם אם סין תנסה להשפיע על צפון קוריאה לשנות את מדיניותה, פיונגיאנג כבר הראתה כי גם יכולתה של סין להכתיב לה מדיניות היא מוגבלת מאוד. המצב הכלכלי בצפון קוריאה ירוד ממילא: מדובר בכלכלה סגורה ולמעשה כמעט אוטרכית, המשרתת את האליטות במדינה, ובעיקר את זו הצבאית, כדי להבטיח את תמיכתן במשטר. צפון קוריאה כבר הוכיחה עמידות גבוהה בשיאו של משבר כלכלי חמור שהתרחש בתחילת שנות התשעים, כאשר מיליונים חוו רעב כתוצאה מבצורת שפגעה ביבול המקומי, וגם לנוכח סנקציות בינלאומיות שהוטלו עליה בגין תכניתה הגרעינית. למרות שבקנה מידה עולמי מדובר בכלכלה נחשלת, קשה לראות כיצד ניתן יהיה לשבור את המשטר הצפון קוריאני ואת החברה שהוא שולט בה.

זאת ועוד, הסלמה בעקבות המשבר שיצרה צפון קוריאה תפגע בכלכלה של דרום קוריאה ושל יפן, המהוות ביחד כמעט שמונה אחוזים מכלכלת העולם. כלומר, הסלמה תפגע כלכלית בעיקר בארצות הברית ובעלות בריתה באסיה.

במציאות הא-סימטרית שנוצרה, צפון קוריאה, הנחותה בכל פרמטר כלכלי וצבאי, מתקדמת בדרך הבטוחה לפיתוח ארסנל מבצעי של נשק גרעיני, המאיים על המעצמה החזקה בעולם. לעומתה,

ארצות הברית ניצבת לנוכח האתגר כשלהשותה חלופות בעייתיות בפני עצמן ומוגבלות, שכן אף לא אחת מהן תבטיח את האינטרסים שלה לטווח הארוך: מערך סנקציות אפקטיבי מחייב כאמור שיתוף פעולה סיני, וזה אינו בנמצא; הסיוע הסיני מהווה גורם מרכזי ביכולתו של המשטר הקוריאני לשרוד ולגלות יציבות גם נוכח לחץ חיצוני מסיבי ורב שנים; צפון קוריאה כבר הפרה שני הסכמים דיפלומטיים שהושגו עמה בניסיון לעצור את תכנית הגרעין, ב- 1994 וב- 2007; פעולות סייבר נגד תכנית הטילים הצפון קוריאנית אולי האטו את התקדמותה, לכל היותר.

משמעויות והמלצות מדיניות

בישראל מתנהל מעקב אחר המשבר ונבחנות השלכותיו, בעיקר ביחס לתכנית הגרעין האיראנית. מתעורר חשש כי הבלגה אמריקאית והמשך ההתנהלות הפרובוקטיבית של צפון קוריאה ישרדו לטהראן כי מדינה הנחושה לחצות את הסף הגרעיני תעשה זאת, גם נוכח התנגדות לכך מצד ארצות הברית. המשבר סביב תכנית הטילים של צפון קוריאה מציג למעשה מודל של יצירת מאזן אימה מול בעלות בריתה של וושינגטון, המתבססת על תמיכה במדיניות הגרעינית הנחושה שלה מצד מעצמה עולמית, שהיא יריבה של ארצות הברית. חיזוק יכולתה של איראן לאיים על ישראל ועל מדינות המפרץ הערביות, ישירות ובאמצעות שלוחים, לצד ההתקרבות והתיאום הגובר בין איראן לרוסיה תואמים מודל זה. על פיו, לאיראן כדאי להמשיך ולפתח את יכולותיה הגרעיניות ואת תכנית הטילים שלה, כדי להשיג הרתעה גרעינית.

בנוסף להיותו מקור השראה לאיראן, המתח בחצי האי הקוריאני עלול לשאוב את תשומת הלב האמריקנית וכך להרחיב את הווקוס שוושינגטון מותירה במזרח התיכון. כך, גם אם ממשל טראמפ רואה במדיניות האיראנית ברחבי המזרח התיכון איום על האינטרסים האמריקנים באזור זה, הוא עלול להיות קשוב פחות למתרחש בו עקב מיקוד תשומת הלב והמשאבים באתגר העולה ממזרח.

אם אין לארצות הברית מודיעין מדויק ומקיף לגבי מתקני הגרעין והיכולות המבצעיות של צפון קוריאה, וכן יכולת למכת מנע נגדם, אזי נכון שהיעד האמריקאי המידי יהיה צנוע ויתמקד בהקפאת הפעילות הצפון קוריאנית במקומה. גלגולה לאחר ידרוש לחץ אגרסיבי, שעלול יהיה להוביל לעימות צבאי בלתי-נשלט ומבוקר. יעד זה תואם את השלב הראשון בתכנית שני השלבים להתמודדות עם האיום הצפון קוריאני, שהציג ראש ממשלת דרום קוריאה (פירוק הנשק הגרעיני של צפון קוריאה הינו השלב השני) בעת ביקורו בוושינגטון. הקפאת הפעילות הצפון קוריאנית אמורה למנוע איום ישיר על ארצות הברית בטווח הקרוב.

במסגרת זאת, חשוב לשמור על הברית בין ארצות הברית לדרום קוריאה. מטרתו של קים ג'ון און היא לתקוע טריז בין וושינגטון לסאול וכך להחליש את הדרום. על כן, על וושינגטון להתנגד לכל דרישה לעצור את שתוף הפעולה הצבאי עם סאול, או לצמצמו. כל ויתור בתחום הזה יחזק בפיונגיאנג תחושה כי מדיניותה נושאת פרי. לכן, המחיר שהממשל האמריקאי צריך להציע בתמורה להקפאת הפעילות הצפון קוריאנית הוא הכרה פומבית בלגיטימציה של המשטר בפיונגיאנג.

מבחינת ישראל, נדרש לחדש עם וושינגטון דיאלוג מעמיק (כזה שלא מתקיים באופן רציף ומקצועי מאז 2015) ולגבש עמה מדיניות משותפת מול שאיפות הגרעין של איראן והסכנות הכרוכות בהסכם וינה (JCPOA). כן נדרש תיאום עם בעלות בריתה הנוספות של ארצות הברית במזרח התיכון כדי לשמר לחץ אפקטיבי על טהראן. כחלק מהדיאלוג האמריקאי-ישראלי, חשוב לגבש מענה לאפשרות של הפצת ידע ורכיבים מתכנית הגרעין הצפון קוריאנית לאיראן או לבעלות בריתה באזור, כפי שקרה בבניית הכור הגרעיני בסוריה בעשור הקודם. טהראן ופיונגיאנג מקיימות ביניהן שיתוף פעולה בתחום הגרעיני, הגם שהיקפם לא ברור. כחלק מהפעילות האמריקאית מול צפון קוריאנה, יש לוודא שאיראן לא נעזרת בתכנית הטילים והגרעין הצפון קוריאנית על מנת לקדם יכולות שאינה יכולה לפתח בעצמה.

ולבסוף, בידי ישראל יכולת גם לתרום למאמץ האמריקאי מול צפון קוריאנה, בעיקר באמצעות יצוא של מערכות הגנה מרקטות ומטילים וידע מבצעי של הפעלת מערכות הגנה אקטיביות, שיוכלו לחזק את ההגנה של יפן ודרום קוריאנה מפני האיום הצפון קוריאני.